

УДК 336.71.009.6

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

*Зайцева І.Ю., к.е.н., доцент,
Селюков І.Ю., студент (УкрДАЗТ)*

У статті запропоновано практичні рекомендації щодо активізації діяльності банків у сфері фінансового лізингу. В умовах загострення конкуренції на ринку банківських послуг, проведення банками лізингових операцій може стати ефективним засобом розширення сфери банківського впливу. Виконуючи функцію лізингодавця, банки можуть зробити свій внесок щодо формування стратегії та тактики оновлення основних фондів, визначити напрями розвитку лізингу, контролювати ситуацію на лізинговому ринку.

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, лізингові операції, ринок лізингових послуг, лізингове фінансування.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими чи практичними завданнями. Враховуючи обмеженість можливостей щодо збільшення обсягів фінансових ресурсів, призначених для інвестування виробництва, доцільно звернути увагу на оптимізацію структури наявних джерел фінансових ресурсів і на принципи, що лежать в основі їх інвестуванні. Традиційні фінансові послуги, які надаються банками підприємствам та організаціям, не завжди допомагають останнім вирішувати свої проблеми, пов'язані з оновленням чи вдосконаленням їхніх основних фондів, що у свою чергу потребує значних довгострокових інвестицій. За таких умов перспективним стає лізинговий бізнес. У сучасних умовах лізинг – це альтернативна форма фінансування, в якій поєдналися орендні відносини, елементи кредитування і фінансування, а також елементи зовнішньо-торгівельних та інвестиційних операцій. Потреба розвитку фінансового лізингу в Україні, включаючи формування лізингового ринку, обумовлена передусім несприятливим станом парку устаткування: значна питома вага морально застарілого устаткування, низька ефективність його використання тощо, що зумовлює актуальність використання лізингу як одного з найбільш реальних варіантів вирішення даних проблем.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Останнім часом у наукових фахових виданнях з'являється чимало публікацій, присвячених тематиці фінансового лізингу. Проблеми та перспективи розвитку лізингової діяльності знайшли широке відображення у наукових працях Грищенко О., Жилінського А.І., Коваленко Н., Човнюк Ю., Кочеткова В.Н., Краєвої Е.В., Савченко Л., Онищук Я.В.[1-6] та багатьох інших

вітчизняних вчених. Переважна більшість праць спрямована на теоретичне висвітлення сутності, класифікації та порядку здійснення фінансового лізингу, обґрунтування методик розрахунку лізингових платежів та напрямів розвитку даних операцій у цілому. Значно менше приділяється увага питанням здійснення банками операцій у сфері фінансового лізингу та їх впливу на розвиток різноманітних галузей і сфер економіки.

Метою даної статті є характеристика напрямів здійснення банками лізингових операцій та окреслення заходів щодо розвитку фінансового лізингу в банківській діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з чинним законодавством України лізинг визначається як підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений термін лізингодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингодержувачем з відповідного продавця майна, за умови сплати лізингодержувачем періодичних лізингових платежів. Водночас в економічній літературі трапляються інші визначення лізингу. Так, М.І. Крупка визначає лізинг як одну із найперспективніших форм

виробничого інвестування, що здатна пожевити процес технічного і технологічного оновлення виробництва в Україні [7]. А.Г. Загородній вважає, що лізинг є специфічною формою фінансування капітальних вкладень, альтернативою традиційному банківському кредитуванню чи використанню для придбання основних фондів власних фінансових ресурсів [8]. Відповідно до Закону України "Про фінансовий лізинг", фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору

фінансового лізингу, за яким лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [9].

Саме фінансовий лізинг виступає одним із основних видів лізингу,

зміст якого полягає в тому, що лізингодавець купує обладнання на замовлення клієнта, якому і здає його у довготривале користування, при цьому вартість обладнання й експлуатаційні витрати окупляться лізингодавцеві протягом терміну користування ним. Після закінчення терміну дії договору лізингоодержувач викупує предмет лізингу за залишковою вартістю.

З огляду на наукові публікації з цього питання, можна зробити висновок, що найбільш поширеним є підхід науковців до визначення лізингу як до альтернативи банківського кредиту загалом. Пояснюється це тим, що українські банки як учасники інвестиційного процесу пропонують клієнтам застосовувати переважно традиційні кредитні схеми їх господарської діяльності. Вони мають свої переваги, однак іноді спричиняють серйозні проблеми – обмеження інвестиційних можливостей суб'єктів підприємницької діяльності, недостатність обсягів капіталовкладень в оновлення основних фондів, повільний розвиток інвестиційного кредитування вітчизняними банками, відсутність у більшості потенційних позичальників реальної гарантії повернення кредитів та ліквідної застави тощо.

Відповідно до чинного законодавства, банк може брати участь у лізинговому бізнесі прямо та опосередковано (шляхом фінансування лізингової компанії). Для здійснення лізингових операцій банкові необхідно сформувати у своїй структурі спеціальний відділ або у складі кредитного відділу – спеціальну групу. Виступаючи ж лізингодавцем банк має істотні вигоди – розширюється спектр банківських операцій, зростає клієнтська база, підвищується імідж банку; знижується ризик втрат від неплатоспроможності лізингоодержувача, оскільки банк залишається власником майна, переданого в лізинг; зростають доходи банку, оскільки розмір лізингових платежів вищий, ніж процентна ставка за кредит; здійснюється прискорення амортизації об'єкта лізингу. Таким чином, у банків з'являється можливість здійснювати нові прогресивні форми обслуговування, що відрізняються від традиційного довготермінового кредитування наданням додаткових послуг у сфері маркетингу та організації виробництва на базі передової техніки і технології. Взаємопов'язані комерційні і фінансові переваги лізингу будуть сприяти залученню банків до фінансування НТП в усіх галузях економіки.

Проте така діяльність потребує спеціалістів, які повинні мати глибокі знання у сфері організації кредитування, визначення попиту і пропозиції на обладнання, технології виробництва і технічне обслуговування обладнання, аудиту, а також у сфері законодавства, оцінки ризиків, страхування майна.

При цьому можна відзначити цілком своєрідні, відмінні від традиційних кредитних зв'язків, взаємовідносини. Це обумовлено подвійною роллю банку. З одного боку, купуючи машини, обладнання, транспортні засоби, він є покупцем, а з іншого, здаючи все це в лізинг – лізингодавцем. Однак більшість банків віддають перевагу опосередкованим формам участі в лізингових угодах. Ці форми такі:

- створення власної дочірньої лізингової компанії;
- створення разом з іншими банками, кредитними установами, іншими суб'єктами господарювання спільних лізингових компаній;
- кредитне обслуговування лізингових компаній (включаючи факторингове).

Вказані форми в цілому забезпечують вищу ефективність, ніж безпосередня участь банків у лізинговому бізнесі. Це пояснюється перевагами спеціалізації лізингових компаній, тобто тим, що вивчення ринку, організаційна структура, глибше вивчення специфіки лізингу, реклама – все підпорядковано розв'язанню одного завдання – забезпеченню успішної лізингової діяльності. Нині у світі 80% загальної кількості лізингових компаній або створені банками, або контролюються ними. Так, наприклад, Сосьєте Жєнераль створила компанію "СЖ Еквіпмент Лізинг", і придбала Першу Лізингову Hertz, яка нині працює під назвою ALD Automotive; БНП Парибас придбав український банк "Укрсиббанк", разом з його лізинговою компанією "Українська лізингова компанія", а також Універсальну лізингову компанію; Австрійський банк "Райффайзен" придбав український банк "Аваль", який тепер виходить на ринок лізингу з компанією "Райффайзен Лізинг Аваль"; Шведський банк "SEB" створив лізингову компанію через свій український банк "Ажіо".

Основні переваги створення дочірньої лізингової компанії для банків зводяться до такого: законодавством не обмежено обсяги здійснюваних нею лізингових операцій та напрямів і форм такої діяльності; проведення операцій за посередництва лізингової компанії дає змогу банку розширити свої можливості у сфері лізингу (адже він стає не лише засновником лізингової компанії, а й її кредитором, гарантом, посередником і лізингоодержувачем); з'являється можливість за допомогою лізингу вирішити низку господарських проблем за рахунок залучених (а не власних)

коштів (наприклад, банківська установа може надати власній лізинговій компанії кредит для придбання комп'ютерів та іншої оргтехніки, а потім узяти цю техніку в лізинг); робота з різним складом основних фондів; можливість застосування лізинговою компанією процедури фінансування придбання обладнання.

Позитивним моментом є і те, що створення власної дочірньої лізингової компанії потребує від банку мінімальних капіталовкладень, оскільки в Україні відсутні обмеження щодо мінімального розміру статутного фонду або організаційно-правових форм лізингових компаній, тож порядок їх заснування такий же, як і процедура створення будь-якого іншого господарського товариства.

Сьогодні банк має можливість заснувати не власну лізингову компанію, а спільну з іншими суб'єктами підприємницької діяльності. Як свідчить практика, є кілька форм такого партнерства: заснування лізингової компанії спільно з іншим банком (банками); створення лізингової компанії банком спільно з виробником обладнання; заснування банком лізингової компанії за участі іноземного інвестора; створення лізингової компанії банком спільно з лізингодержувачем. Однак досвід лізингової діяльності як в Україні, так і у світі доводить, що з урахуванням розвитку ринку фінансових послуг банкам найкраще і найдоцільніше створювати дочірні лізингові компанії. Водночас розвиток банківської лізингової діяльності в Україні гальмується низкою причин, серед яких вагоме місце займає недостатність ресурсного потенціалу банків. З одного боку, банківський сектор України демонструє відповідні темпи зростання і є найбільш розвиненим порівняно з іншими секторами. З другого – обсяги та структура власного капіталу, зобов'язань та активів банків свідчать, що вони є замалими порівняно з потребами економіки країни і, у тому числі ринку лізингу. До інших причин слід віднести відсутність сформованого вторинного ринку обладнання, державної програми розвитку лізингу, недосконалість механізмів страхування лізингових операцій і захисту лізингодавців тощо.

Неадекватним також є оподаткування операцій із фінансового лізингу податком на додану вартість, що стосується особливо міжнародного фінансового лізингу, який не знайшов в Україні належного розвитку. Так, відповідно до Закону України "Про податок на додану вартість", якщо узятий у лізинг товар перетинає митну територію, він оподатковується ПДВ і підвищує на 20 % вартість предметів лізингу. Предметами міжнародного лізингу переважно є лінії по виробництву, транспортні засоби, які мають значну вартість і лізингові платежі становитимуть вагомі суми.

Попри несприятливий законодавчий клімат на наявність зазначених вище перешкод щодо проникнення банківського капіталу у сферу лізингового бізнесу вітчизняні банки розширюють свої можливості у даному напрямку традиційно стаючи не лише засновниками лізингових компаній, а й їх кредиторами, гарантами, посередниками та лізингоотримувачами. При цьому вони збільшують доходи та зменшують ризики банку, пов'язані зі здійсненням лізингових операцій, в результаті чого зростають можливості банків при завойовуванні лізингового ринку України через створення мережі лізингових компаній у різних регіонах країни.

Крім цього, українські банки та їхні лізингові компанії стикаються з проблемою нестачі та складністю залучення фінансових ресурсів на тривалі терміни, отримати гарантії чи страхові послуги. На відміну від них, іноземні лізингові компанії не мають таких проблем і володіють значним капіталом, належною репутацією. Цілком імовірно, що коли макроекономічна ситуація в Україні стабілізується, а чинне законодавство, яке регламентує цю діяльність, буде удосконалене, їхня присутність у регіонах України значно зросте.

При цьому банки повинні отримати відповідні права щодо видачі своїм суб'єктам лізингової діяльності пільгових і безпроцентних кредитів. Крім того, витрати на страхування предмета лізингу не відносяться на

витрати, якщо їх сума перевищує 5 % від загальної суми валових витрат у податковому періоді тривалістю на один рік. На нашу думку, дане законодавче обмеження слід усунути, що стимулюватиме діяльність банків у сфері лізингового бізнесу.

Для того, щоб стимулювати участь банків у процесі організації фінансового лізингу, слід надавати податкові пільги (за сплатою податку на прибуток) банківським установам при здійсненні ними довгострокових лізингових операцій для таких пріоритетних і перспективних для лізингового бізнесу сфер економіки як сільське господарство, транспорт, авіабудівельна промисловість, нафтогазовий комплекс, харчова промисловість.

Нині назріла об'єктивна необхідність створення державної програми підтримки лізингу, яка б передбачала серед інших необхідних умов й залучення банківського сектору до розвитку лізингових послуг. Її реалізація повинна сприяти підвищенню якісних характеристик лізингового потенціалу банків до рівня розвинутих зарубіжних країн, активному використанню у практичній діяльності банків різноманітних лізингових схем та широкого кола банківських операцій та послуг при здійсненні фінансового лізингу. Цей документ повинен містити такі заходи, які, на нашу думку,

нададуть значного поштовху розвитку діяльності банків у сфері лізингового бізнесу: впровадити диференційований підхід щодо оподаткування прибутку комерційного банку залежно від напрямів та обсягів здійснення лізингу: зниження у випадку надання в лізинг засобів виробництва підприємствам у пріоритетних сферах економіки терміном понад 5 років, а у разі відсутності таких вкладень – залишити ставку оподаткування незмінною; стимулювати комерційні банки вкладати кошти у статутні фонди лізингових компаній, шляхом звільнення від оподаткування тієї частини прибутку, яка спрямовується на придбання акцій даних підприємств; створити систему пільгового довгострокового рефінансування Національним банком України тих комерційних банків, які активно займаються довгостроковим фінансовим лізингом; запровадити державне відшкодування (часткове) процентних ставок за операціями, що які передбачають здійснення фінансового лізингу для підприємств, які функціонують у пріоритетних галузях економіки, та передбачити відповідні обсяги відшкодування у Державному та місцевих бюджетах; розробити відповідні механізми щодо: зниження вартості кредитних ресурсів, що сприятиме ефективності лізингових операцій; зниження вартості нотаріальних послуг з оформленням договорів лізингу з метою послаблення фінансового навантаження на учасників лізингової угоди; надання податкових пільг щодо операцій з міжнародного лізингу з метою ввезення на територію України високотехнологічного устаткування; реформування податкового законодавства в частині стимулювання лізингових операцій – запровадження прискореної норми амортизації для об'єктів лізингу, надання інвестиційних пільг при оподаткуванні прибутку підприємств, застосування спрощеної процедури повернення майна.

Висновки. В умовах загострення конкуренції на ринку банківських послуг, проведення банками лізингових операцій може стати ефективним засобом розширення сфери банківського впливу. Виконуючи функцію лізингодавця, банки можуть зробити свій внесок щодо формування стратегії та тактики оновлення основних фондів, визначити напрями розвитку лізингу, контролювати ситуацію на лізинговому ринку. Для швидкого розвитку лізингового бізнесу слід розробити та реалізувати систему дієвих організаційно-економічних заходів, щодо стимулювання та державної підтримки

діяльності банків у сфері лізингового бізнесу. Лише у цьому випадку можливе швидке зростання такого напрямку банківського бізнесу, за допомогою якого досягається подвійна мета: розширюються ринки збуту продукції, поживається діяльність виробників основних засобів, а підприємницькі структури ринку отримують можливість розвивати свою виробничу базу. Банківська система України має повноцінно виконувати надзвичайно важливе завдання - сприяти розвитку економіки держави, підтримувати вітчизняного товаровиробника, підвищувати ефективність його діяльності та конкурентоспроможність у тому числі й за рахунок здійснення фінансового лізингу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грищенко О. Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку / О.Грищенко // Юридичний журнал. – 2006. – №3. – С. 61–68.
2. Жилінський А.І. Створення сприятливого середовища для розвитку фінансового лізингу в Україні / А.І. Жилінський // WELCOME. – 2004. – №1. – С. 16–18.
3. Коваленко Н. Тенденції розвитку лізингу: світовий досвід і реалії в Україні / Н.Коваленко, Ю. Човнюк // Банківська справа. – 2001. – №1. – С. 47–51.
4. Кочетков В.Н. Организация лизинговых операций / В.Н.Кочетков, Е.В.Краева, О.В. Кочеткова – К.: Украинско-финский институт менеджмента и бизнеса, 1998. – 103 с.
5. Савченко Л. Деякі аспекти правового регулювання лізингової діяльності в Україні / Л. Савченко // Збірник наукових праць АДПСУ. – 2003. – №1. – С. 126–129.
6. Онищук Я.В. Розвиток лізингу в Україні / Я.В.Онищук // Фінанси України. – 2005, №7. – С. 106.
7. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І.Крупка. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 608 с.
8. Загородній А.Р. Фінансовий словник / А.Р.Загородній, Р.Л.Вознюк, Т.С.Смовженко. – 2-е вид., випр. та доп. – Львів: Центр Європи, 1997. – 576 с.
9. Закон України «Про фінансовий лізинг»: від 16.12.1997 №723/97- ВР. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 1998. – №16. – С.68.

Аннотація. Предложены практические рекомендации относительно активизации деятельности банков в сфере финансового лизинга. В условиях обострения конкуренции на рынке банковских услуг, проведения банками лизинговых операций может стать эффективным средством расширения сферы банковского влияния. Выполняя функцию лизингодателя, банки могут сделать свой взнос относительно

формирования стратегии и тактики обновления основных фондов, определить направления развития лизинга, контролировать ситуацию на лизинговом рынке.

Ключевые слова: лизинг, финансовый лизинг, лизинговые компании, инвестиционные ресурсы, банковская деятельность.

Summary. Practical recommendations are offered in relation to activation of activity of banks in the field of the financial leasing. In the conditions of sharpening of competition on the market of bank services, leadthrough of leasings operations jars can become the effective mean of expansion of sphere of bank influence. Executing the function of leasing giver, jars can do the payment in relation to forming of strategy and tactic of update of capital assets, to define directions of development of leasing, control a situation on a leasing market.

Keywords: leasing, financial leasing, leasing companies, investment funds, banking.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Колесников О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Назаренко І.Л.*

УДК 338.49:330.341:332.1

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ

*Зінченко О.А., к.е.н., ст. викладач (ДонІЗТ)
Цихмістро С.І., здобувач (УкрДАЗТ)*

Стаття присвячена аналізу проблем та перспектив формування інформаційного забезпечення регіональних ринків. Проведено SWOT-аналіз можливостей та перешкод формуванню єдиного інформаційного ринку регіону (на прикладі Донецької області).

Ключові слова: регіональний ринок, інформаційне забезпечення, інформаційна інфраструктура, SWOT-аналіз.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України велике значення набувають інформаційні ринки регіональних масштабів, а як наслідок і наукові дослідження з їх формування та функціонування.

Інформаційний ринок утворюється системою економічних, правових і організаційних відносин щодо торгівлі інформаційними продуктами, послугами та технологіями, яка визначає умови і механізми їх представлення та ціни.

Інфраструктура інформаційного ринку поєднує сукупність секторів, кожен з яких охоплює групу людей чи організацій, що пропонують однорідні інформаційні продукти і послуги. В наш час сформувалася ціла сфера інформаційного підприємництва, яка займається виробництвом, торгівлею, посередництвом в інформаційних галузях.

Однак не зважаючи на розгалужену мережу суб'єктів інформаційного ринку, єдиної

інформаційної системи не існує, що ускладнює доступ до інформації, а отже і соціально-економічного розвитку регіонів.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Проблемам розвитку регіональних ринків присвячено багато наукових праць, серед яких можна виділити роботи таких вчених, як І.В. Арженовський [1], З.С. Варналій [2], В.П. Дубіщев [3], О.А. Медведева [4], О.В. Фінагіна [5]. Ці автори обґрунтовують методологічні основи розвитку регіональної економіки, визначають роль та місце регіону в системі відносин господарського комплексу держави, досліджують проблеми регіонального управління, особливості функціонування регіональних ринків.

Невирішені частини загальної проблеми. Однак у сучасних наукових дискусіях навколо проблем розвитку ринкових відносин майже не обговорюється питання здійснення ефективного інформаційного забезпечення ринкових агентів з урахуванням регіональної специфіки. Наукова і практична актуальність зазначеного питання зумовили вибір теми статті, визначили її мету.